

Kazakistan Cumhuriyeti'ndeki Başkanlık Sisteminin yapısal özelliği ve sorunları

Structural characteristics and problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan

Nurbek Khairmukhanmedov¹

Received Date: 15 /04/ 2017

Accepted Date: 20 /06/ 2017

Öz

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze kadar Kazakistan Cumhuriyeti başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Başkanlık sistemini otoriter rejimlerden ayırt eden en önemli faktör, siyasi ve hukuki olarak kuvvetler ayrılığı ilkesinin işliyor olmasıdır. Kazakistan'da devlet başkanı yönetimin bütün erkleri üzerinde hakem konumunda bir anayasal statüye ve yetkiye sahiptir. Kazakistan Anayasası kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemesine rağmen, Cumhurbaşkanının geniş çaplı veto ve atama yetkisi bütün erkleri kontrolünde tutmasını sağlayan anayasal yetki vermektedir. Anayasadaki denetim ve dengeleme ilkesinin Cumhurbaşkanına yönelik işlevsiz kalması, Cumhurbaşkanının yasama fonksiyonunu icra edebilmesi gibi hususlar Kazakistan'daki başkanlık sisteminin yapısal sorunlarının bir parçasıdır. Bu çalışmada Kazakistan'ın başkanlık sisteminin tarihsel gelişme süreçleri, yapısal özelliği incelenmektedir. Bir taraftan Kazakistan'daki başkanlık sisteminin ulus-devlet inşası ve bağımsızlık sürecindeki önemi, devletin üniter yapısını korumadaki rolü değerlendirilir. Diğer taraftan, Kazakistan'daki başkanlık sisteminin yapısal sorunları kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından değerlendirilerek, anayasal sistem, rejim niteliği hakkında sonuç yapılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kazakistan, başkanlık sistemi, kuvvetler ayrılığı ilkesi.

Abstract

After the collapse of Soviet Union and till to the present days the Republic of Kazakhstan has been ruled by the presidential system. The most important factor that distinguishes the presidential system from the authoritarian regimes is that the principle of separation of powers, and the possibility of this principle to imple-ment politically and legally. In Kazakhstan, the president has a power and status as an arbitrator among the all branches of power. Due to the strong veto and appointment competence the Constitution of Kazakhstan gives constitutional authority to the President to control all branches of power in spite of the fact that the principle separation of powers is constitutionally approved. Nonfunctional mechanism of check and balance system among the power branches, legislative function of the President are part of the structural problems of the presidential system in Kazakhstan. In this study analysed the historical development periods and struc-tural challenges of presidential system of Kazakhstan. On the one hand, the presidential system of Kazakhstan have been taking a positive role in the period of nation-state building process, strengthen the indepen-dence, maintain the unitary structure of state. On the other hand, the structural problems of the presidential system in Kazakhstan are evaluated in terms of the principle of separation of powers, and have given a conclusion regarding to the constitutional system and the political regime.

Keywords: Kazakhstan, presidential system, principle of separation of power.

1. Giriş

Kazakistan Cumhuriyeti 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan etti. Sovyetler Birliği'nde Gorbaçev döneminden başlayan "Glasnost" yani, şeffaflık politikaları Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin yönetim sisteminin de yeniden yapılanmasına

¹ University of Ferrara, ITALY

yol açmıştır. Glasnost döneminde başlayan yönetim sisteminin yeniden yapılanma süreci bağımsızlık sonrası yeni bir boyut kazandı. Bütün Sovyetler Birliği'nde başlayan toplumsal demokratikleşme talepleri neticesinde Kazakistan'da Sovyet döneminde kurumsallaşan yönetim sisteminin çekirdeği ve temel prensipleri muhafaza edilerek Batılı demokrasilerin taklidi niteliğinde yeni bir siyasal ve hukuki reformlar süreci başladı.

Sovyetler Birliği'nin tek partili siyasal sistemi parlamenter demokrasilerden çok uzaktır. Ayrıca, Batılı demokrasilere ait kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı anayasal düzenin zemini hiç olmamıştır. Sovyet döneminde Kazakistan Komünist Parti Birinci Sekreterinin elinde toplanan yasama, yürütme ve hatta yargı erklerini kontrolünde tutacak büyük yetkiler sadece Komünist Parti'nin temel ideolojik ilkeleri ve Moskova yönetimi tarafından sınırlanmıştır. Bu nedenle Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde (bundan sonra KSSC) yıllarca oluşan yönetim yapısı parti birinci sekreterinin yürütme, yasama ve yargı kuvvetlerini bütünüyle kontrol eden otoriter başkanlık sistemine benzer bir yönetim sistemini kurumsallaştırmıştır.

Kazakistan'da başkanlık sisteminin kurumsal ve yapısal sorunları kuvvetler ayrılığı konsepti açısından Kazakistan'daki akademik ortada henüz ciddi araştırma konusu olmamıştır. Bu konunun Kazakistan'da teorik ve kuramsal yönden yeterince araştırılmamasının nedeni ise, bağımsızlık sonrası 25 senelik kısa bir dönem hesaba katılmazsa, Kazakistan'ın başkanlık sistemiyle yönetilme tecrübesinin hiç olmamasıdır. Tarihsel ve siyasal olarak bu böyledir. Bağımsızlık sonrası 25 yıl boyunca ülkenin başkanlık sistemiyle yönetilmesi artık konunun hem teorik, hem pratik sorunlarının akademik yönden tartışılmasına yeterince zemin hazırlamaktadır. Başkanlık sisteminin yapısal sorunlarını kuvvetler ayrılığı ilkesi ve hukuk devleti konsepti açısından tartışılmasını önemli olarak görüyoruz.

Kazakistan Anayasası (40/1-2) maddesine göre Cumhurbaşkanı, devletin başı, devletin iç ve dış politikasının temel yönlerini belirleyen, ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde Kazakistan'ı temsil eden en yüksek resmi devlet makamıdır. Cumhurbaşkanı halk ve devletin yönetimi arasındaki uyum ve bütünlüğün, Anayasanın üstünlüğünün, insan hak ve hürriyetlerinin sembolü ve kefilidir.

Cumhurbaşkanının anayasal sistemde bütün erklerin üzerinde konumlanan özelliği genel anlamda tüm anayasal sistemdeki kurumsal ve yapısal sorunun başlıca kaynağı sayılmaktadır (Dzhaparkulov 2003: 132). Çünkü, Anayasanın (40/3) maddesine göre Cumhurbaşkanı devletin yönetim erklerinin tümünün uyum içinde çalışmasını ve iktidarın halkın önünde sorumluluğunu sağlamaktadır. Kazakistan'ın bağımsızlık sonrası ulus-devlet inşa sürecinde Cumhurbaşkanı hem siyasal, hem anayasal olarak devlet egemenliğinin ve ülke bağımsızlığının başlıca sembolü durumuna gelmiştir. Cumhurbaşkanının siyasal meşruiyeti konusunda hiçbir sorun olmamasına rağmen anayasal sistemdeki muğlak durum, Cumhurbaşkanının anayasal sistemi zorlayan yetkileri başkanlık sistemini kuvvetler ayrılığı ilkesi ve hukuk devleti ilkeleri açısından tartışılmasını gündeme getiriyor (Malinovskiy 2012: 528). Kazakistan Anayasası (3/5) maddesine göre Cumhuriyette devlet iktidarı bir bütündür, yönetim Anayasa ve Kanunlar temelinde yasama, yürütme ve yargı erklerine bölünmesi, onların dengeleme ve eşitlik sistemini kullanarak birlikte uyum içinde

faaliyette bulunma ilkesine göre işlemektedir. Ne var ki, Kazakistan'daki anayasal sistemde Cumhurbaşkanı'nın hem yasama erki, hem yargı erki üzerindeki geniş atama yetkileri Cumhurbaşkanı makamını bütün yönetim erkleri üzerinde bir konuma çıkarmaktadır (Kubicek 1998: 29-44).

Kazakistan'daki başkanlık sisteminin yapısal özelliğini ve sorunlarını tartışmadan önce başkanlık sistemi ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulması gerekmektedir. Bundan dolayı araştırmada mesele Kazakistan'daki başkanlık sisteminin tarihsel arkaplanı ve kurumsallaşma boyutu, siyasal rejim boyutu, anayasal sistemin işleyiş boyutu olmak üzere üç açıdan araştırılmaktadır. Birinci boyut, başkanlık sisteminin oluşumu, tarihsel gelişim süreci, 1990 yılından itibaren başkanlık sistemiyle ilgili anayasal reformlar ele alınıyor. İkinci boyut, Kazakistan'daki başkanlık sisteminin kuvvetler ayrılığı ilkesi açısından yapısal sorunları, rejim sorunu, otoriterlik meselesi tartışılmaktadır. Üçüncü boyut ise, anayasal sistemin işleyişi, anayasal sistemdeki çelişkiler ve zorluklar tartışılmaktadır.

2. Literatür

Kazakistan'daki başkanlık sisteminin anayasal sorunları ile ilgili problemler incelenmeden önce genel anlamda post-Sovyet ülkelerindeki siyasal rejimlerin niteliği hakkında kuramsal ve teorik çerçeve belirleyen temel eserler olarak Diamond (2002), Hale (2006), Cummings (1995) gibi yazarlarla birlikte Kazakistan'daki başkanlık sisteminin anayasa hukuku çerçevesinde incelenen önemli teorik eserler sayılan Baymakhanov (1992), Malinovskiy (2012), Sapargaliyev (2006), Zimanov (1991), Sultanov (2011) gibi yazarların eserleri esas alınmıştır.

Ayrıca Kazakistan'daki başkanlık sistemini siyasal boyutuyla eleştirel açıdan ele alan Abdildin (1993), Chebotarev (2009), Dubnov (2006), Kozlov (1994), Sheretov (2003) gibi yazarların eserleri kullanıldı. Bununla birlikte Kazakistan Cumhuriyeti'nin 1993 ve 1995 Anayasaları, 1998, 2007, 2011 ve 2017 Anayasa değişiklikleri, 1995 yılındaki Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Hakkındaki Kanun ve diğer ilgili mevzuat genişçe kaynak olarak kullanılmıştır.

2.1. Başkanlık sisteminin oluşumu ve tarihsel arka planı

Kazakistan'da 90'lı yılların başında siyasal sistem oldukça çalkantılı oldu. Eski Sovyetler Birliği ülkelerinde başkanlık sistemini ilk önce Azerbaycan ve Özbekistan benimsedi. Kazakistan'da ise Cumhurbaşkanı'nın yetkileri Parlamento tarafından sınırlanan yarı başkanlık sistemi vardı. 1990 yılında Sovyetler Birliği halk vekilleri Sovyetler Birliği Anayasası'nın 6'ncı Maddesini yürürlükten kaldırarak Kazakistan'da Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin siyasal hayattaki tekelini sona erdirdi. Bu olaydan sonra Kazakistan'da yönetim sistemi değişim geçirerek yürütmenin en yüksek makamı olarak Cumhurbaşkanlığı görevi belirlendi (Sapargaliyev 2006: 530).

Bu reformlar Kazakistan'da siyasal sistemin ilk kez çoğulcu demokrasiye geçişinin bir simgesi oldu. Eski komünist sistemdeki vatandaşların örgütlenmesini engelleyen yasaklar tümüyle ortadan kaldırıldı. Halkın toplumsal ve siyasal hayattaki etkinliği artarak Komünist Partiden bağımsız olarak "Hakikat", "Jeltoksan", "Adalet", "Memorial" gibi STK ve dernekler aktif olarak faaliyete başladı. Bu dönemde ülkede 100'ün üzerinde STK ve dernekler kuruldu. 70 sene boyunca Komünist ideolojinin baskısı altında yaşayan halkta siyasal aktivite önce hiç olmayan boyutlarda yükseldiği gözlemlenmiştir (Nazarbayev 1995: 11).

Siyasal hayatta komünist parti tekelinin kaldırılması 1990 yılında yapılan Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Meclis seçimlerini de etkiledi. Komünist partiden bağımsız olarak kurulan

Khairmukhanmedov, N. (2017). Structural characteristics and problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1432-1451.

çeşitli dernek ve STK temsilcilerinden Meclisteki 360 koltuk için toplam 2 binin üzerinde milletvekili adayları seçime katıldılar.

Bu Kazakistan'ın Sovyet dönemindeki siyasal tarihindeki en demokratik seçim olmuştur. Yeni seçilen milletvekillerinin yüzde 95'i Komünist Parti üyesi olmasına rağmen yeni Meclis Komünist Parti Merkez Komitesinden oldukça bağımsız, renkli vekillerden oluştu. Böylece, Meclis sadece Komünist Partiden değil, aynı zamanda Hükümetten de bağımsızdı (Bowyer 2008).

Kazakistan'daki başkanlık sisteminin evrimi diğer Sovyet ülkeleriyle aynı olmakla birlikte kendine has özellikleri vardır. Başkanlık sisteminin evrimi 8 dönemden geçmiştir. Bu 8 dönemi ayrı ayrı incelemek Kazakistan'daki başkanlık sisteminin oluşumunu, gelişmesini ve problemlerini sistemli bir şekilde değerlendirmeye yardımcı olacaktır.

Birinci dönem; 1990-1993 dönemidir. Bu dönem Sovyetler Birliği'nin dağıldığı, siyasal sistemin üst üste kargaşa yaşadığı, Kazakistan'ın bağımsızlık kazandığı, devlet kurum ve teşkilatlarının yeniden yapılandığı bir dönemdir.

24 Nisan 1990 tarihinde KSSC Meclisi KSSC Anayasasına değişiklikler yaparak, Cumhurbaşkanı makamını yasal olarak belirledi. "Kazakistan Cumhurbaşkanı Makamını Belirleme Hakkındaki Anayasa Değişikliğini Öngören Kanun kabul edildi ve aynı gün KSSC Meclisi 22 Haziran 1989 yılından itibaren KSSC Komünist Parti Birinci Sekreteri görevini yapmakta olan Nursultan Nazarbayev'i Cumhurbaşkanı olarak seçti.

Böylece, yeni anayasa değişiklikleriyle anayasal düzen değişmiş, ilk kez kuvvetler ayrılığı ilkesine de vurgu yapılmıştır. Yeni anayasal düzende yetkiler Meclis, Yargı ve Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu arasında bölündü. Ayrıca, Cumhurbaşkanı'nın anayasal mertebesi ve özel statüsü belirlendi (Roberts 2012: 308-330).

Yeni anayasa değişikliklerine göre Cumhurbaşkanı olarak 35 yaşını doldurmuş, 65 yaşını geçmeyen Kazakistan'da en az 10 sene sürekli ikamet eden, Kazak ve Rus dillerine serbestçe hakim olan Kazakistan vatandaşının seçilebileceği öngörüldü. Anayasada Cumhurbaşkanı olarak bir şahsın iki kereden fazla seçilemeyeceği ve Cumhurbaşkanı seçimine katılacak adaylar için yasada belirlenen şartların dışında hiçbir sınırlama getirilemeyeceği belirtildi.

Cumhurbaşkanı Meclis vekilleriyle birlikte 6 sene süreye seçileceği belirlendi. Cumhurbaşkanı adayını Meclis içinde en az 90 milletvekili veya Meclisteki partiler parti içinden birini aday olarak sunabilirdi. Cumhurbaşkanı adayını Mecliste milletvekillerinin en az yarısının oyuyla Cumhurbaşkanı olarak seçileceği belirlendi. Cumhurbaşkanı Anayasayı ihlal ettiğinde Meclis Cumhurbaşkanı'nı görevden alma hakkına sahipti. Bunun için milletvekillerinin toplam sayısının en az üçten ikisinin oyu yeterliydi. Yalnız, Meclis Cumhurbaşkanı'nın Anayasayı ihlal ettiğine dair Anayasa Konseyi kararından sonra görevinden azledebilirdi (Baymakhanov 1992: 3-10).

24 Nisan'daki Cumhurbaşkanı seçimlerinde Mecliste gizli oy kullanma yoluyla 335 milletvekilinin 317'si Nursultan Nazarbayev'i destekleyerek evet oyu, 18 milletvekili hayır oyu verdi. Böylece, Nursultan Nazarbayev Kazakistan'ın ilk Cumhurbaşkanı olarak seçildi. Nursultan Nazarbayev'i Kazakistan Komünist Partisi Merkez Komitesinin 21'ci oturumu oybirliğiyle aday olarak sunmuştu (Kotov 1996).

Cumhurbaşkanı'nın mertebesi ve yetkilerini daha da netleştiren bir diğer hukuki belge 25 Ekim 1990 tarihindeki KSSC'nin Devlet Egemenliği Hakkındaki Deklarasyondur. Bu deklarasyonda ilk kez kuvvetler ayrılığı ilke olarak benimsendi. Bu belgeye göre yasama erki Meclis, yürütme

erki Cumhurbaşkanı, yargı erki Yüksek Mahkeme olarak belirlendi. Deklarasyondaki en önemli tespit, devlet erkleri arasında bütün halkın adından temsil ve vekalet etme hakkı Mecliste olduğu açık olarak ifade edilmesidir.

20 Kasım 1990 tarihinde “Kazakistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinde Devlet Yönetimini Geliştirme Hakkındaki” Kanunla yeniden Anayasa değişikliği yapılarak Meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanı Yardımcısı makamı belirlendi. Bundan kısa bir süre öncesinde, 16 Ekim 1991 yılında Meclis’in 4’cü sıradışı oturumunda Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesini sağlayan “KSSC’nin Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu” adıyla yine Anayasa değişikliği yapıldı. Böylece, 1 Aralık 1990 tarihinde Cumhurbaşkanı seçimleri ilan edildi (Abdildin 1993).

Sovyetler Birliği’nin dağılmakta olduğu bu dönem Kazakistan’daki siyasal hayatı da derinden etkilemekteydi. Siyasal istikrarsızlık, ekonomik çöküş, hükümetin çok çabuk ve etkili adımlar atabilmesini gerektiriyordu. En önemlisi, ülkedeki çeşitli etnik gruplar arasındaki iç savaş tehlikesi genel olarak Kazakistan’ın bölünmez bütünlüğünü tehlikeye atan bir unsurdu. Bu tarihi süreçte Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi fikri hem yönetici kadroların, hem halkın çoğunluğu tarafından desteklendi. Yeni kanunda Cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili hükümler değişmesine rağmen Cumhurbaşkanı adayı için konulan şartlar eskisi gibi kaldı (Kozlov 1994).

O dönemde Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini savunan ünlü Kazak hukukçu Salık Zimanov bu durumu şöyle açıklamıştır: “Cumhurbaşkanını halkın doğrudan seçmesi onun siyasal ve hukuki mertebesini ve iktidardaki yetkilerini değiştirecektir. Bu çok güçlü ve verimli yönetim sistemi oluşturmak için gerekli bir adımdır. Yeni anayasal düzende Başkan ile Meclisin ve yerel iktidarların arasındaki ilişki değişecektir. Başkanlık sistemi Kazakistan’ın bölünmez bütünlüğünün teminatıdır. Halktan doğrudan yetki alan Cumhurbaşkanı ile Meclis arasında anlaşmazlık doğduğu zaman Cumhurbaşkanı millî iradeye başvurarak meseleyi seçim veya referandum yoluyla halka götürebilir” (Zimanov 1991: 23).

1 Aralık 1991 yılında Kazakistan halkı tarihinde ilk kez devlet başkanını doğrudan ve gizli oylama yoluyla seçme hakkına sahip oldu. Seçmene sunulan seçim bülteninde sadece bir tek Cumhurbaşkanı ve Başkan Yardımcısı adayının ismi vardı. Bu durum günümüze kadar tartışma konusu olan hususlardan biridir (Abdildin 1993). Resmi görüş Cumhurbaşkanı seçiminin bir tek adayla da yapılabileceğinin ve bunun meşru olduğunu savunmaktadır.

Seçim sonucunda Nursultan Nazarbayev seçmenin 98.78 oyuyla KSSC’nin Cumhurbaşkanı olarak seçildi. 10 Aralık 1991 yılında “Bizim çok etnili cumhuriyetimizin halkına katkısız hizmet etmeye, vatandaşların hak ve hürriyetlerinin kefil olmaya, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanına verilen şanlı görevleri adil olarak ifa etmeye çoğunluğun huzurunda and ederim!” diye yemin ederek göreve başladı. 10 Aralık 1991 yılında Cumhurbaşkanı’nın Kararnamesiyle Kazak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ismi Kazakistan Cumhuriyeti olarak değiştirildi. 16 Aralık 1991 yılında ise Meclis Kazakistan’ın bağımsızlığını ilan etti (Konstitutsionnyy Zakon Respubliki Kazakhstan 1991).

16 Aralık 1991 yılında kabul edilen Kazakistan Cumhuriyetinin Devlet Bağımsızlığı Hakkındaki Anayasal Kanun Cumhurbaşkanına halkın adından konuşma yetkisi vermiştir. Halbuki,

Khairmukhanmedov, N. (2017). Structural characteristics and problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1432-1451.

KSSC Anayasasına göre halkın adından konuşma yetkisi Meclise aitti. Yeni kanuna göre Cumhurbaşkanı Kazakistan Cumhuriyetinin devlet başkanı ve yürütmenin başı olarak belirlendi. Böylece, Cumhurbaşkanı hükümeti kurma ve onu yönetme yetkisine sahip oldu.

Cumhurbaşkanının yetkileri ile ilgili Devlet Egemenliği Hakkındaki Deklarasyon ve Devlet Bağımsızlığı Hakkındaki Kanun hükümleri 20 Nisan 1978 yılında kabul edilen KSSC Anayasası hükümleriyle çelişmekte olduğu hukukçular arasında tartışmalara yol açtı. Anayasaya göre devletin başı Meclistir. Bu karışıklık 1991-1993 yılları arasında Kazakistan'ın siyasal hayatında Cumhurbaşkanı ile Meclis arasındaki siyasal kavganın patlak vermesine yol açtı (Nurpeisov, Kotov 1995: 164).

Yaşanan hukuki kargaşayı önlemek için en kısa zamanda yeni Anayasa çalışmaları başlanıyordu. Anayasa çalışmaları 1992 yılının Haziranına kadar sürdü ve 2 Haziran 1992 yılında Meclis'in onayıyla son hali kamuoyuna sunuldu. STK ve dernekler, geniş halk kitlelerinin katılımı ve katkılarıyla Anayasa taslağının son hali 28 Ocak 1993 yılında Meclis'in 12'ci oturumunda görüşüldü (Kotov 1996: 37) ve Kazakistan'ın bağımsız devlet olarak ilk Anayasası kabul edildi.

İkinci dönem; 1993-1995 dönemidir. 1993 Anayasasında Cumhurbaşkanı devletin en yüksek resmi otoritesi olduğu açık olarak ifade edildi. Yeni Anayasanın bir diğer özelliği ise, anayasal sistemde kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenerek Cumhurbaşkanı yürütme erkinin başı olarak belirlendi. Yasama erkini Meclis temsil etmekteydi. Devlet yönetim sisteminde erkler arasında "check and balance" denilen, yani keyfi yönetimin oluşmasını engeleyecek bir denetim ve dengeleme mekanizması oluşturuldu. Kazakistan'ın anayasal sistemi başkanlık sistemi olarak belirlenmesine rağmen Cumhurbaşkanı'nın yetkileri hem Meclis, hem Anayasa Mahkemesi tarafından sınırlanmaktaydı (Taranov 1995: 84).

Ne var ki, Sovyetler Birliği'nin dağılması, ekonomik çöküş, artan işsizlik oranı, gıda kıtlığı, etnik çatışma riski toplumda genel anlamda yönetime olan güvensizliği artırmıştır. Sovyet dönemindeki ekonomi yönetimi çökmüştü. İşte böyle bir siyasal ortamda Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev İMF'nin sunduğu ekonomik reform paketiyle Kazakistan'da hızla piyasa ekonomisine geçmeyi savundu. Meclisteki milletvekillerinin çoğu İMF'nin sunduğu reform paketine kuşkuyla yaklaştı. Bundan dolayı, Hükümetin ekonomik reform teşebbüslerinin çoğunu reddediyordu. Sovyet döneminde yapılan ve planlı sosyalist ekonomiye göre işleyen fabrikalar yeni ekonomik koşullarda çalışamaz hale gelerek tek tek kapanıyorlardı. Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev'in ülkeye yabancı yatırımcı çekmeye yönelik adımlarının hepsi Meclis tarafından engellendi. Sendikalar, çeşitli işçi örgütleri protesto ve hükümet karşıtı gösterilere başlamıştı. Cumhurbaşkanı ekonomideki çöküşün başlıca sorumlusu olarak Meclisi gösterdi. Meclisin yabancı yatırımcı çekmeye dönük itirazını Cumhurbaşkanı siyasal olarak halk tarafından bir mağduriyet gibi algılanmasını sağlayacak bir politik avantaja dönüştürmeyi başardı. Toplumda Nursultan Nazarbayev'in yabancı yatırımcı çekmeye yönelik ve piyasa ekonomisi reformu önerileri gün geçtikçe taraftar sayısını çoğaltıyordu (Akhmetova 1995: 14). Böyle bir mağduriyet durumunu avantaja çeviren Cumhurbaşkanı mevcut Meclis'le ve anayasal sistemle ekonomik reformlar yapmanın mümkün olmadığına kitleleri inandırmayı başardı. Böylece, N. Nazarbayev toplumsal desteği de arkasına alarak Meclis'in yürütme üzerindeki yetkilerini sınırlayan yeni Anayasa fikrini savunmaya başladı.

1995'teki Meclis ile Cumhurbaşkanı arasındaki tartışma bağımsız Kazakistan tari-hindeki ilk siyasal krizdir (Cummings 1995). Kriz, Meclis'in kendi kendini feshetmesi ve Hükümetin istifa

etmesiyle doruğa çıktı. Bu krizden dolayı 1995 yılının Mart ve Aralık ayları arasında Kazakistan'da yasama kuvveti fiilen devre dışı bırakılmış ve yasama fonksiyonu yürütmeye devredilmiştir. Bu siyasal kriz Kazakistan'daki başkanlık sisteminin temel yapısını belirleyen en önemli tarihi ve hukuki olaydır.

7 Mart 1994 yılında Kazakistan'da Parlamento seçimi yapılmış ve 13'cü Meclis göreve başlamıştı. Yeni Meclis'te komünistlerin dışında çok sayıda muhalif adaylar milletvekili olarak seçildiler. Sosyalist Parti, Sendikacılar Birliği, Kazakistan'ın Halk Kongresi partilerinden milletvekili seçilenler Mecliste "Progress" adlı muhalif fraksiyon kurdular. Muhalefetin Hükümetle aradaki en önemli tartışma konusu IMF tarafından sunulan ekonomik reform paketiydi (Voloshina 2011: 108-114).

Ne varki, Cumhurbaşkanı ile Meclis arasındaki gerginlik 13'cü Meclis'in ömrünün kısa olmasına neden oldu. 1994 yılında yeni seçilen milletvekili T.G. Kvyatkovskaya Ablaşhan seçim bölgesinde Yüksek Seçim Kurulu tarafından seçim kanunu ihlal edildiğine dair şikayette bulunarak Yüksek Seçim Kuruluna karşı Anayasa Mahkemesinde dava açmıştır. İncelemeler sonucunda 6 Mart 1995 tarihinde Anayasa Mahkemesi "Yüksek Seçim Kurulu Seçim Kanununda belirlenen oy sayımı kurallarını ihlal ettiğine", böylece Yüksek Seçim Kurulunun Anayasa'nın 60'cı maddesine göre yetkisini aştığına dair karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu kararıyla seçim sonuçları ve dolayısıyla Meclisin meşruiyeti hakkında yeni tartışma başladı (Sheretov 2003: 44).

8 Mart günü Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesinin kararına itiraz etmiş ve 9 Mart günü aynı itiraz Meclis başkanı A.Kekilbayev tarafından yapılmıştır. 10 Mart günü Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanı ve Meclis Başkanı tarafından yapılan itirazları reddetti. 11 Mart günü Meclis Anayasa Mahkemesini feshetme ile ilgili Anayasa değişikliğini öngören Kanunu kabul etti (Taranov 1995: 87). 11 Mart'ta Meclis Kanunu görüşmekte iken Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev Anayasa Mahkemesinin 6 Mart 1995 tarihli kararının hukuki sonuçlarıyla ilgili açıklama getirmesi için Anayasa Mahkemesine resmi soruda bulundu. Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesinden şu sorulara resmi yanıt vermesini talep etti:

1. Anayasa Mahkemesinin 6 Mart 1995 tarihli kararı 7 Mart 1994 yılında yapılan Meclis seçimlerinin ve milletvekillerinin görev yapmasının Anayasaya aykırı olup olmadığı hususunu;
2. Eğer milletvekillerinin görev yapması Anayasaya aykırı ise bu durumda yasama fonksiyonunu kimin icra edeceği hususunu;
3. 10 Aralık 1993 tarihli "Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ve Yerel Yönetim Başkanlarına Ek Yetkiler Verme" hakkındaki Anayasa Mahkemesi kararının hala geçerli olup olmadığı hususunu;

Aynı gün Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanının sorularına olumlu yanıt veren bir karar almış ve Meclis hukuki olarak gayrimeşru bir duruma düşmüştür. Anayasa Mahkemesi kararından sonra iktidar yanlısı 40 milletvekili milletvekilliğinden istifa ettiklerini açıkladılar. Yine o gün Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesinin 6 Mart 1995 tarihli kararı gereğince yapılacak önlemler doğrultusunda bir Kararname çıkarmış ve Hükümetin istifasını kabul etmiştir. Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesinin Cumhurbaşkanına ek yetkiler veren kararına dayanarak (Zakon Respub-

liki Kazakhstan 1993) Akejan Kajegeldin’i Başbakan olarak tayin ederek yeni hükümetin kurulmasını sağladı. Aynı gün Cumhurbaşkanı Yüksek Seçim Kurulu’nun da istifasını kabul etti (Cummings 1995).

14 Mart günü Meclisteki muhalif 130 milletvekili muhalif lider Olcas Süleymenov’un önderliğinde Kazakistan halkına ve uluslararası teşkilatlara bildiri yayınladı. Bildiride “Meclisin kendi kendini feshetmesi için milletvekillerinin çoğunluğu kendi iradesiyle istifa etmesi veya seçim bölgelerinden seçmenlerin milletvekilini geri çağırması veya milletvekilinin görevini seçmenin sonlandırması gerektiğini öne sürdüler. Meclisi feshetmenin bahsedilenler dışında ne Anayasada, ne de kanunlarda başka türlü bir yolu yoktur. Bundan dolayı, Anayasa Mahkemesinin 6 Mart 1995 tarihli kararı hukuki bir karar değil, siyasi bir karardır” denilmekteydi. Kazakistan’daki siyasi kriz Batıdaki demokratik ülkelerin çoğunda N. Nazarbayev’in demokrasiye karşı hamlesi gibi algılandı. Uluslararası camia tarafından yükselen itirazların baskısıyla 12 Mart günü Kazakistan Dış İşleri Bakanı yabancı büyükelçileri toplayarak Kazakistan Hükümeti adından bildiride bulundu. Bildiride Kazakistan’da Meclisi Cumhurbaşkanı veya Anayasa Mahkemesinin feshetmediğini, Meclisin kendi kendini feshettiğini öne sürdü. Yüksek Seçim Kuruluna karşı Anayasa Mahkemesinde dava açan milletvekili Tatyana Kvyatkovskaya konuya ilişkin “Meselenin bu boyuta ulaşacağını tahmin edemedim ve üzgünüm” diye açıklama yaptı. Muhalif milletvekili Olcas Süleymenov daha sonra basın kuruluşlarına verdiği bir mülakatında “Boris Yeltsin’e (Rusya Cumhurbaşkanı) Meclisi dağıtmak için üç tane tank yeterli olmuştu, N. Nazarbayev’a Meclisi dağıtmak için bir tane Tanka (Tanya, milletvekili Tatyana Kvyatkovskaya’nın kısaltılmış ismi) yeterli oldu” demiştir (Sultan-Khan 2011).

Hükümet bildirisinden sonra 72 milletvekili üç günlük açlık grevi yaptılar. 16 Mart günü 22 milletvekili Meclis binasından zorla çıkartıldılar. Milletvekilleri basına yaptığı bildiride “Anayasa Mahkemesi ile Cumhurbaşkanının Meclisi feshetmek için politik bir tuzak kurduklarını, bu adımlar Meclisi muhalif milletvekillerinden temizlemek için yapılan siyasi bir oyun olduğunu” öne sürdüler. Milletvekilleri bunun sonucunda Kazakistan’da iktidarın muhalefeti yok etmek, demokratik teşebbüsleri ezmek girişimleri başlayacağını” da dile getirdiler (Chikhladze, 2017).

Meclisi dağıttıktan sonra yeni Anayasa fikriyle kamuoyu tartışmalarını başlatan Nursultan Nazarbayev sadece ekonomi değil, aynı zamanda Kazakistan’ın anayasal sistemini kökten değiştirecek siyasi reformlar önerdi. Böylece, bir seneye uzayan Cumhurbaşkanı ile Meclis arasındaki tartışmalar sonucunda Meclis devre dışı bırakılmış ve Kazakistan’ın bundan sonraki siyasi ve ekonomik yönünü belirleyen Cumhurbaşkanının 100’ün üzerinde kanun hükmünde kararname imzalandı. Bu kararnamelerle bütün yetkiler tek elde toplanan güçlü bir başkanlık sisteminin yasal altyapısı oluştu (Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan 1995).

29 Nisan 1995 tarihinde Cumhurbaşkanının görev süresini 2000 yılına kadar uzatma konusunda referandum yapıldı. Resmi verilere göre referanduma seçmenin 91% katılmış ve halkın 95% N. Nazarbayev’in görev süresinin 2000 yılına kadar uzatılmasına evet oyu vermiştir (Chernykh 2014: 24-25).

1993 Anayasası gelişmiş batılı demokrasilerin anayasal sisteminin bir taklididir. Eski Sovyetlerin bir ülkesi olan Kazakistan için oldukça demokratik ve ilerici bir Anayasa olmuştur. Ne var ki, Kazakistan’ın siyasi hayatında demokrasi ve parlamenter geleneğin eksikliği, toplumdaki de-

mokratik kültürün zayıf olması, tarafsız ve bağımsız bir yargı erkinin olmaması ve Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in otoriter ve karizmatik liderliği ilk Anayasanın ömrünün kısa olmasını sağlayan başlıca faktörlerdir.

Üçüncü dönem; 1995-1998 dönemidir. 1995 yılının baharında Meclisi feshedildikten sonra Cumhurbaşkanı yeni Anayasa taslağını hazırlayarak kamuoyuna sundu. Meclisin olmadığı bir ortamda sağlıklı toplumsal tartışma olması zordu. Birtakım STK ve derneklerin önerileri hesaba katılarak Anayasa taslağı nihai şeklini aldı ve 30 Ağustos 1995 tarihinde referanduma sunuldu (Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakistan 1995). Yeni Anayasa referandumuna seçmenin yüzde 90% katılmış ve 81% evet oyuyla Kazakistan tarihinde ilk kez Anayasa halk tarafından doğrudan referandumda kabul edildi (Konstitutsiya Respubliki Kazakistan 1995). Burada belirtilmesi gereken bir husus, Cumhurbaşkanı yeni Anayasanın sadece siyasal mimarı değil, aynı zamanda onun yazarlarından da biridir. Böylece, Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev güçlü bir başkanlık sistemi için halkın onayını aldı.

Yeni Anayasal düzende Cumhurbaşkanı devlet iktidarının üç erkinin de başı olarak belirlendi. Kuvvetler ayrılığı ilkesi teorik olarak Anayasada ifade edilmesine rağmen Cumhurbaşkanı devletin bütün kuvvetlerini kontrolünde tutan yetkiyle donatıldı (Diamond 2002: 21-35).

Yeni Anayasa hükümetin piyasa ekonomisi reformları çerçevesinde yabancı yatırımcı çekmeye ve geniş çaplı özelleştirme yapmaya imkan sağladı. Yeni düzende yasama ve yargı veto ve geniş çaplı atama yetkisiyle Cumhurbaşkanı kontrolünde olduğu için yeni kanunlar Parlamentodan kolay geçiyordu. Yeni Anayasanın getirdiği en önemli yeniliklerden biri, Meclis Parlamento'ya dönüştü, Parlamento çift kanatlı Meclis ve Senatodan oluşuyordu. Yeni Anayasada Anayasa Mahkemesi Anayasa Konseyine dönüşmüş, yetkileri kısıtlanarak sadece Anayasa konusunda öneri niteliğinde karar alabilecek bir konuma getirilmiştir (Kurtov 2000: 2-10).

Kazakistan'ın ilk Anayasa dönemini akademik ortada yarı başkanlık olarak niteleyenlerin sayısı çoktur. Çünkü, eski Sovyet ülkelerinin çoğu Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra hemen güçlü başkanlık sistemini oluşturmuş ve otoriterliği açık ve doğrudan benimsemişlerdir. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra eski Sovyet ülkelerinin hepsinde, ki bunlara şimdi Avrupa Birliği üyesi olan Baltık ülkeleri de dahil, parlamenter sistemi değil, başkanlık sistemini benimsediler. Çünkü eski Sovyet sistemindeki yönetim anlayışı yeni demokratik kalıplarda sadece başkanlık sistemine uygun olabilirdi. Bundan dolayı, eski Sovyet ülkeleri için parlamenter sistem çok yabancıdır. Hatta, Başkanlık sistemi çerçevesinde Parlamento'ya güçlü denetim ve dengeleme yetkisi verilen Kazakistan'ın ilk Anayasal sistemi de başarılı olamamıştır. Sovyetlerin totaliter sisteminden sonra doğrudan parlamenter demokrasiye geçmek eski Sovyet toplumunun siyasal sisteminde gerçekçi bir durum olmamıştır.

30 Ağustos 1995 Anayasası Kazakistan'da otoriter başkanlık sisteminin temellerini atmıştır. Anayasa'nın 61. Maddesine göre Cumhurbaşkanı kanun tasarılarının Parlamento'da görüşülme önceliğini belirleme, Parlamento'da kanun tasarısının acil olarak bakılmasını belirleme yetkisi verildi. Parlamento Cumhurbaşkanı tarafından sunulan kanun tasarısını 1 ay içinde bakarak yasalaştırması zorunlu oldu. Aksi durumda Cumhurbaşkanı Parlamento yasa tasarısını görüşene kadar kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verildi. Yeni Anayasa Cumhurbaşkanı geniş çaplı tayin yetkisi verdi.

Anayasanın (44/3) maddesine göre Cumhurbaşkanı Parlamento Meclisinde temsil edilen siyasi parti grupları ile yapılan istişareler sonrasında, Başbakan adayını onaylanmak üzere Meclise

sunar; Parlamento Meclisinin onayından sonra, Başbakanını göreve atar; onu görevinden alır; Başbakanın önerisi üzerine Hükümetinin yapısını belirler, Hükümet dışındaki merkezi yürütme organlarını kurar, fesheder veya yeniden yapılandırır, Bakanları göreve atar ve görevden alır; Önemli konularda Hükümet toplantılarına başkanlık eder; Parlamento Meclisine kanun tasarısı sunması için Hükümete talimat verir; Hükümetin ve vilayetlerin, büyük kentlerin ve başkent in yöneticilerinin düzenlemelerini tamamen veya kısmen iptal eder veya askıya alır.

Ayrıca Cumhurbaşkanı Anayasanın maddesine göre Senatonun onayı ile Kazakistan Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanını, Başsavcıyı ve Milli Güvenlik Komitesi Başkanını göreve atar ve görevden alır (44/4); Merkez Seçim Komisyonu Başkanı ve iki üyesini, Cumhuriyet bütçesi denetimine ilişkin Denetim Komitesi Başkanı ve iki üyesini beş yıllık süreyle göreve atar (44/7); Referandum yapılması konusunda karar alır (44/10); Silahlı Kuvvetlerinin Başkumandanıdır ve Silahlı Kuvvetlerin üst düzey komutanlarını göreve atar ve görevden alır (44/12); Cumhurbaşkanı, Kazakistan Başbakanı ve Parlamento Kamaralarının Başkanlarıyla resmi danışma ve görüşmelerden sonra, Kazakistan genelinde ve belli bir bölgesinde olağanüstü hal ilan eder (44/16); Ülkede sıkıyönetim uygular, kısmi veya tam seferberlik ilan eder ve kararını derhal Parlamenteoya bildirir (44/17); Milli Güvenlik Kurulunu ve diğer danışma ve istişare organlarını, ayrıca Kazakistan Halkları Meclisini ve Yüksek Yargı Kurulunu oluşturur (44/20).

1995-1998 dönemi Kazakistan'da otoriter bir modernleşmeyi esas alan başkanlık sisteminin temellerini attı. 1995 yılındaki Cumhurbaşkanı ile Meclis arasındaki krizden sonra siyasi partiler, özel basın kuruluşları ve yargı üzerindeki baskı daha da arttı. 1995 yılının Aralık ayında yapılan Parlamento seçimlerinde Muhalefet partileri Parlamenteoya giremedi. Parlamenteonun çift kamarası Cumhurbaşkanıyla uyumlu çalışmaya mecburdu. Parlamento Cumhurbaşkanı öncelik tanıyan kanun tasarılarını hızla yasalaştırdı. Cumhurbaşkanı IMF tarafından sunulan piyasa ekonomisi reformlarını hızlı bir şekilde uygulamaya soktu. Neticede, Kazakistan'da 1995-1998 yıllarında büyük çaplı özelleştirmeler yapıldı (Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan 1995). Siyasal ortamda yeni büyük servet sahipleri başlıca siyasal aktörlere dönüştü. Kazakistan siyasal hayatında siyasetin yönünü belirleyen yeni "elitler" veya bazı araştırmacıların isimlendirmesiyle oligarşik "klanlar" oluştu. Araştırmacı N. Amrekulov'a göre Kazakistan'da siyasal sistemde "klan" gruplaşmaları ki, bunlar parti veya başka da politik örgütlenmeler değildir, Kazakistan'ın yönetici elit gruplaşmalarının oluşmasına yol açtı. Bu durum, Kazakistan'da yönetimin polimerkezi nitelikte gelişmesine, başka bir deyişle aynı zamanda birçok bağımsız yönetim odaklarının meydana gelmesine yol açtı (Amrekulov 2000).

Dördüncü dönem; 1998-2007 dönemidir. 1998 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Anayasa'nın 19 maddesine düzeltme ve eklemeler getiren yasa tasarısını Parlamenteoya sundu. Bu yasa ile Cumhurbaşkanı görevi için 65 yaş sınırlamasını koyan madde Anayasadan kaldırıldı. Ayrıca, Parlamenteonun Meclis Kamarasının 10 milletvekilinin parti listesinden seçilme koşulu getirildi. Meclisin ve Senatonun diğer milletvekilleri eskisi gibi kendi bölgelerinden doğrudan halk tarafından seçileceklerdi. 1998 Anayasa değişikliğinin esas amacı Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev için 65 yaş sınırını kaldırarak 2000 yılındaki Cumhurbaşkanlık seçimlerine aday olarak katılmasının yolunu açmaktı. 1998 Anayasa değişiklikleriyle getirilen bir diğer husus, Cumhurbaşkanı'nın görev süresi 5 yıldan 7 yıla uzatılmıştır (Sultanova 2011: 408).

1998-2007 döneminde Kazakistan'da özelleştirmeler sonucu yeni oligarşik gruplar meydana gelmiş ve bu gruplar arasındaki mülkiyet ve servet temelli kavga ve çatışma zaman zaman Nur-

sultan Nazarbayev'in iktidarını tehlikeye sokacak ve siyasal krize yol açacak boyuta kadar uzanmıştır. Kazakistan'ın siyasal hayatında etkileri şimdiye kadar sürmekte olan ve başkanlık sistemini daha otoriterleşmeye iten en büyük olay 2001'deki siyasal krizdir.

2001 yılında Kazakistan'daki oligarşik gruplar arasındaki gruplaşma ve çatışma artık açık politik kavgaya dönüştü. 90'lı yıllarda IMF'nin sunduğu ekonomik reformları gerçekleştiren liberal başbakan Akejan Kajegeldin 1997 yılında Başbakanlık görevinden istifa ederek muhalefete geçti. Kajigeldin'in başbakanlık döneminde özelleştirmeler sayesinde servet sahibi olan, Batı taraftarı, liberal yöneticiler kendi arasında "Mladoturki" (Genç Türkler) adında gruplaşmaya başladı. Bunlar Kazakistan'da ekonomik reformların tamamlandığını, artık siyasal sistemi liberalleştirmek gerektiğini açık olarak savunmaya başladı. Mladoturki hem Kazakistan'da bankaların, büyük şirketlerin ve özel media kuruluşlarının sahibi olan oligarklardı, hem o dönemde Nursultan Nazarbayev'in görevlendirmesiyle Hükümette yetkili makamlarda çalışıyorlardı.

2001 yılının Kasım ayında Enerji, Sanayi ve Ticaret Bakanı Muhtar Ablyazov, Başbakan Yardımcısı Oraz Jandosov, Pavlodar Valisi Galımcen Jakiyanov ve milletvekilleri Tolen Toktasinov, Bolat Abilov, Janat Ertlesova "Kazakistan'ın Demokratik Seçimi" (KDS) adlı toplumsal ve siyasal birlik kurduklarına dair bildiriye bulundu. Bildiriye Kazakistan'daki yönetimin tek elde toplanmasını eleştirilerek siyasal reform çağrısında bulundu. KDS'nin reform talepleri şunlardı:

1. Yönetimde erkler arasında denetim ve dengeleme ilkesini uygulayacak siyasal reformların yapılması ve Parlamentonun yetkilerinin artırılması;
2. İktidarın aşırı merkezileşmesinin sonlandırılması, yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılması ve yerel yöneticilerin Cumhurbaşkanı tarafından atanmasını kaldırarak halk tarafından seçilmesi;
3. Tarafsız ve bağımsız yargının oluşması için yargı reformunun yapılması, Anayasa Konseyi'nin feshedilerek Anayasa Mahkemesinin yeniden kurulması;
4. Vatandaşların özgür bir şekilde seçimleri ve seçmen oyunun sayımını denetlemesine izin verecek ve seçim sonuçlarının toplumsal denetimini sağlayacak seçim kanunlarında değişiklikler yapılması;
5. Özel mülkiyetin dokunulmazlığı anayasal olarak garanti altına alınması;
6. Stratejik ve tabii kaynakların nasıl kullanıldığına dair toplumsal denetim mekanizmasının oluşturulması;
7. Özgür basın faaliyetlerine devlet organlarının müdahale etmesinin son bulması, basın üzerindeki devlet baskısının sona erdirilmesini (Elimai 2001).

Bu bildiriden sonra dönemin Başbakanı Kasımjomart Tokayev KDS üyesi olan bütün bakan ve hükümet görevlilerinin görevden alınması için Cumhurbaşkanı'ndan talepte bulundu ve Cumhurbaşkanı KDS üyesi bütün hükümet yetkililerinin görevine son verdi (Markelov, Petrovskiy 2011: 364).

19 Ocak 2002 tarihinde KDS üyelerinin organize etmesiyle Almatı'da miting yapıldı. Mitingte KDS'nin 7 talebinin derhal yerine getirilmesi yine dile getirildi. Olaylar hızla Kazakistan toplumunu etkilemeye başladı. 2002 yılının 27 Mart günü KDS eşbaşkanlarından Muhtar Ablyazov bakanlık yaptığı dönemde "Görevi kötüye kullanma" suçundan tutuklandı. 28 Mart günü KDS eşbaşkanlarından biri ve Pavlodar eyalet valisi G. Jakiyanov Paris'te muhalefet lideri A.Kajegeldin'in liderliğinde bir grupla birlikte Paris'te bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda KDS'nin talepleri ve bunların gerçekleştirilmesi için yapılacak çalışmalar tartışıldı. Toplantıda KDS'nin 7 talebinin derhal yerine getirilmesi yine dile getirildi. Olaylar hızla Kazakistan toplumunu etkilemeye başladı. 2002 yılının 27 Mart günü KDS eşbaşkanlarından Muhtar Ablyazov bakanlık yaptığı dönemde "Görevi kötüye kullanma" suçundan tutuklandı. 28 Mart günü KDS eşbaşkanlarından biri ve Pavlodar eyalet valisi G. Jakiyanov Paris'te muhalefet lideri A.Kajegeldin'in liderliğinde bir grupla birlikte Paris'te bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda KDS'nin talepleri ve bunların gerçekleştirilmesi için yapılacak çalışmalar tartışıldı.

din’le görüştü. Paris’ten döndüğü 29 Mart günü Almatı polisi G.Jakiyanov’u tutuklamak için aramaya başlayınca G.Jakiyanov Almatı’daki Fransız Büyükelçiliğine sığındı. 30 Mart günü Almatı’daki tüm muhalefet partileri yine mitinge çıkararak derhal M. Ablyazov ve G. Jakiyanov’un serbest bırakılmasını talep ettiler. KDS’nin Almatı merkezinde kriz merkezi kuruldu. 31 Mart günü KDS Politik Bürosu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’e M. Ablyazov ve G. Jakiyanov’un serbest bırakılmasını, muhalefet lideri A. Kajegeldin’in ülkeye dönmesine izin verilmesini ve muhalefete yönelik baskının durdurulmasını talep ederek mektup yolladılar. Aynı gün KDS Politik Bürosu basın toplantısı yaparak N. Nazarbayev’in tek adam iktidarı kurduğunu, bunu kaybetmemek için muhalefeti ve özgür basını ezmeye çalıştığını, devletin yaptığı adımlar Kazakistan’da demokrasiyi yok etmeye yönelik tedbirler olduğunu ifade ederek iktidarı, N. Nazarbayevi ağır bir şekilde eleştirdiler. 1 Nisan günü muhalefetin “Tan” televizyon kanalının fiber sensörleri kimliği belli olmayan keskin nişancılar tarafından vurularak ekranları karartıldı (Cutler 2001). Bundan sonraki bir hafta boyunca G. Jakiyanov’un sığındığı Fransız Büyükelçiliği önünde hem iktidar yanlısı, hem muhalefetin mitingleri yapıldı. 4 Nisan günü KDS eşbaşkanı G. Jakiyanov polise teslim oldu.

Bu olaylar başlamadan az önce Batı basınında Nursultan Nazarbayev’in İsviçre bankalarındaki hesapları ile ilgili haberler üzerine Komünist Parti milletvekilleri S.Abdildin ve S.Sorokin Cumhurbaşkanı’na soru önergesi yollamışlardı. 4 Nisan günü yeni tayin edilen Başbakan İ. Tasmagambetov ekonomik krizden dolayı Cumhurbaşkanı yurtdışında bankalarda gizli para fonu kurma ile ilgili gizli bir kararname çıkardığını, Kazakistan’ın ulusal bağımsızlığı tehlikeye girdiğinde kullanılmak şartıyla İsviçre bankalarında 1 milyar dolardan fazla paranın saklanmakta olduğunu, paranın kaynağı Batı Kazakistan’daki petrol yataklarını Amerikan petrol şirketi Chevron’a satıştan elde edildiğini ve ABD savcılık makamları Chevron ile Kazakistan Hükümeti arasındaki sözleşmede ABD yasalarına göre usulsüzlük yapılmış olabileceği şüphesiyle soruşturma başlatmış olduğunu açıkladı.

2002 yılının yaz ayları Kazakistan’da iktidar ile muhalefet arası daha da gerginleşmeye devam ett. Yaz aylarında muhalif basın örgütlerinin binaları kimliği belli olmayan birileri tarafından ateşe verildi, gazeteciler sokaklarda dövüldü ve birkaç gazete, televizyon kanalı mahkeme kararıyla kapatıldı. Ayrıca, KDS eşbaşkanları M. Ablyazov ile G. Jakiyanov “Görevi kötüye kullanma” suçundan biri 6, diğeri 7 seneye mahkum oldular (Chebotarev 2009).

Kazakistan’daki siyasal kriz yurtdışında da yakından takip edilmişti. 2002 yılının yazında Avrupa Birliği Kazakistan’daki basın kuruluşlarına ve gazetecileri yönelik baskıdan derinden endişe duyduklarını açıklayan bir bildiri yayınladı. 2002 yılının Haziran ayında ise ABD Kongresi Kazakistan’daki siyasi olaylardan dolayı derin endişe duyduklarına dair önerge yayınladı.

2002 yılının Haziran ayında ABD Kongresi Kazakistan’daki siyasi olaylar hakkında daha önce hiç olmayan şiddetli bir önerge kabul etti. Önergede Kazakistan’daki N. Nazarbayev rejiminin gidişatından derin endişe duyulduğu, N. Nazarbayev’in kendi iktidarını korumak için her türlü illegal teşebbüse başvurmakta olduğu ki, buna Anayasa ihlali, seçim sonuçlarına hile karıştırma, yargıya faaliyetlerine baskı kurmak dahildir, endişe verici boyutlara ulaştığı ifade edilmiştir. Bundan dolayı, Kongre ABD Cumhurbaşkanı, Dış İşleri Bakanını ve diğer yetkili kurumların Kazakistan’daki insan hakları ihlalleriyle ilgili gereken tedbirler almaya çağırdı. N. Nazarbayev reji-

minin Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ile yapılan sözleşmeler gereği insan hakları, demokrasi ve basın hürriyeti konusunda yükümlülüklerini yerine getirmesi için gereken siyasi ve diplomatik tedbirler almaya çağırdı.

Ayrıca, ABD Kongresi Kazakistan hükümetinin ülkede siyasi nedenlerden ötürü mahkum olan muhalefet liderlerinin derhal tahliye edilmesini, yurtdışında sürgünde olan muhalif lider Akejan Kajegeldin'in ülkeye dönmesinin sağlanmasını, gazeteciler ve basın mensuplarına yapılan baskı ve korkutma hareketlerinin durdurulmasını, Anayasaya insan hakları ve ifade özgürlüğünü pekiştirecek değişiklikler yapılmasını sağlamaya yönelik çağırıda bulundu (Fergananeews 2003).

Bu dönemde yaşanan en önemli siyasi olaylardan biri 13 Şubat 2006 yılında Kazakistan'daki en etkili muhalefet partisi lideri Altynbek Sarsenbayev'in ve yanındaki korumalarıyla birlikte suikastla öldürülmesidir (Saidazimova 2006). Bir diğer muhalif lider Zamanbek Nurkadilov ise 2005 yılında kendi evinde gizemli bir şekilde ölü bulundu (Dubnov 2006: 29). Bu olaylardan sonra Kazakistan'da muhalefet pasif hale düşmüş ve sonraki yıllarda siyasi hayatta bir etkin aktör olma durumundan çıkmıştır.

1998-2007 dönemi Kazakistan'daki başkanlık sisteminin en bunalımlı dönemidir. Siyasi hayatta mücadele ideoloji, siyasi partiler ekseninden çıkarak, iktidarın kendi içindeki oligarkik gruplar arasındaki mücadeleye dönüştüğü, başkanlık sisteminin daha da otoriterleşmeye dönük ilerlediği bir dönem olmuştur.

Beşinci dönem; 2007-2011 dönemidir. Beşinci dönem Kazakistan'da 2001-2002 krizinden sonra muhalefetin zayıfladığı, özel basın kuruluşlarının çoğunun iktidar yanlısı işadamları tarafından kontrol edildiği, siyasi hayatın istikrar kazandığı bir dönemdir. Ne var ki, bu dönemde Kazakistan'ın yurtdışındaki imajı büyük zarar almıştır. Kazakistan hakkında batı ülkelerinde ve basınında otoriter rejim tanımlaması olağan hale gelmiştir. Bundan dolayı, 2011 yılında Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in teşebbüsüyle yeni Anayasa değişiklikleri yapılarak anayasal reformlar gerçekleştirildi. 2011 Anayasa değişiklikleri özetle şunlardır:

1. Kazakistan Parlamentosunun Meclis Kamarası milletvekilleri tümüyle siyasi parti listesinden seçilmesi;
2. Kazakistan Cumhurbaşkanı'nın 7 yıl süreli görevinin 5 yıla indirilmesi;
3. Aynı şahsın iki kereden fazla Cumhurbaşkanı olarak seçilememesi;
4. İlk Cumhurbaşkanı (N. Nazarbayev) için Cumhurbaşkanı seçimlerinde sınırsız olarak aday olma hakkının tanınması;
5. Kazakistan'daki etnik grupların "Kazakistan Halkları Birliği" teşkilatı anayasal statü olarak, Parlamento Meclisine 9 milletvekili gönderme hakkına sahip olması;
6. Meclis Kamarasındaki milletvekili sayısı 77'den 107'ye çoğaltılması.

Beşinci dönem siyasi hayatta siyasi partilerin tekrar aktif rol üstlenmesine açmasına rağmen, siyasi partiler kanunundaki siyasi parti kurmak için bütün Kazakistan'ın eyaletlerinden toplam 40 000 bin parti üyesinin olma koşulunun konulması siyasi partilerin siyasi hayatta etkin olmasına imkan vermedi. Neticede 2007 Parlamento seçimlerinde iktidar partisi "NurOtan" seçmenin 88,41 oyunu alarak Parlamentoda tek parti çoğunluğunu elde etmiştir (Lillis 2007). İktidar partisinin Parlamentoda tek parti çoğunluğu kurması Cumhurbaşkanı'nın siyasi hayattaki nüfusunu daha da

artırmış, artık Cumhurbaşkanı siyasal hayatın tek ve en önemli aktörü haline gelmiştir (Abdikermova 2017).

Dördüncü dönemin en önemli siyasal olayı 2010 yılında kabul edilen “Kazakistan’ın ilk Cumhurbaşkanı” hakkındaki kanundur. Bu kanunlar ilk Cumhurbaşkanına “Millet Önderi” şanı verilmiştir. Parlamentoda milletvekillerinin 100% oyuyla kabul edilen kanuna göre ilk Cumhurbaşkanı ve onun aile mensupları hayatları boyunca dokunulmazlık hakkına sahiptir ve cezai soruşturmadan muaf tutulacaklardır. Ayrıca, kanunun 3 maddesine göre Cumhurbaşkanı’nın banka hesaplarının gizliliği ve banka hesaplarının dokunulmazlığı Anayasal kanunla teminat altına alınmıştır. İlk Cumhurbaşkanı ve onunla birlikte yaşayan aile mensupları ilk Cumhurbaşkanı görevde iken ve görevden ayrıldıktan sonra da cezai müeyyideye tabi olmazlar, ilk Cumhurbaşkanı’nın görev süresinde yaptığı bütün işlerinden dolayı sorguya çekilemezler, tutuklanamazlar, ilk Cumhurbaşkanı ve onunla birlikte yaşayan aile mensuplarının malvarlıklarına el konulamazlar (O Pervom Prezidente Respubliki Kazakhstan 2000).

Altıncı dönem; 2011’den sonra. Altıncı dönem devlet başkanının yetki ve nüfuzu hem siyasal, hem anayasal olarak güçlendiği, otoriter sistemin yasal olarak meşrulaştırıldığı dönemdir. Bu dönemde artık siyasal hayat mutlak olarak devlet başkanının kontrolindedir. Devlet başkanının sahip olduğu siyasal, ekonomik, finansal ve media gücünün sınırlanmasının imkansız hale geldiği tek adam iktidarının kökleştiği bir dönemdir.

3. Sonuç

Eski Sovyet ülkelerinde genelde siyasal sistemin işleyişi ile anayasal yapı bir birinden farklıdır. Dolayısıyla başkanlık sisteminin işleyişini incelemek siyasal sistemi tanımlamak için çok önemlidir. Orta Asya ülkelerindeki siyasal rejimlerin işleyiş biçimi patronal rejim niteliğine sahiptir. Patronal rejim, iktidara ve yönetim aygıtlarına sahip cumhurbaşkanının resmi ve resmi olmayan siyasal kurumları kontrol ve nüfuz etme araçlarına sahip olması, başkanın kararlarına sıkı sıkıya bağımlı kılınan bir devlet bürokrasisi ve oligarşik seçkinler grubunun oluşturulması, idari ve yargısal kurumların siyasal hayat üzerinde başkanın otoritesini pekiştirici rol oynayabilmesi yönleri ile otoriter başkanlık rejimine benzemektedir.

Otoriter rejimlerin tanımlaması için yardımcı bir kavram olarak patronal rejim kavramını ilk kullanan G. Hale olmuştur. G. Hale devlet başkanlarının iktidar seçkinlerini kontrol etme mekanizmasını tanımlamak için “patronal başkanlık” kavramını kullanmaktadır. Ona göre “patronal başkanlık” politik bir müessesedir, fakat kendi başına bir siyasal rejim tipi değildir. Dolayısıyla bu yapı çok çeşitli politik koşullarda yani, kapalı otoriter rejimlerde de, yarışmacı otoriter veya seçimli-demokratik otoriter sistemlerde de kendi fonksiyonunu icra edebilir (Hale 2006: 305-329). Bu sistem Sovyet yönetim sisteminin doğrudan mirası olan bir yapı değildir, bu 90’lı yıllarda Kazakistan dahil, post-Sovyet ülkelerini yöneten devlet başkanları tarafından yeni koşullarda geliştirildi. Bu yapı devlet başkanları tarafından yeniden ortaya çıkan siyasal ve ekonomik koşullarda gelişti.

Kazakistan’daki başkanlık sisteminin temel iki özelliği mevcuttur. İlk olarak, bu seçimlerde birkaç adayın da katılabildiği fakat devlet başkanının seçim sonuçlarını bütünüyle kontrol edebildiği başkanlık sistemidir. Bununla birlikte devlet başkanı devlet yönetiminin yasama ve yargı kolları üzerinde hakimiyet kurmasına olanak veren resmi yetkilerle donatılmaktadır.

İkinci olarak, devlet yönetiminin bütün kollarına hakimiyet kurmasına imkan sağlayan resmi yetkilerle birlikte devlet başkanı ülkenin ekonomik kaynakları üzerinde tasarruf sahibi ve rant paylaşımını belirleyen en yüksek makamdır. O hem resmi, hem de resmi olmayan yetkilere sahiptir. Pratikte görülmektedir ki, devlet başkanı resmi kanallar dışında, resmi olmayan yollarla da devletin idari ve finansal kaynaklarını yönlendirme gücünü elinde bulunduruyor. Burda özellikle belirtilmesi gereken bir husus, devlet başkanı bu kaynakları sadece belli bir siyasi amaçlar için kullanma gücüne sahip olmakla birlikte aynı zamanda bunları kendi iktidarının korunması ve devamını sağlamak için müttefikleri kollama, muhalifleri kayırma istikametinde de kullanabilir.

Ne var ki, devlet yönetimi aşırı merkeziyetçi ve gücü başkanlık sistemi özelliğine sahip olmasına rağmen Kazakistan'daki başkanlık sistemi siyasi açıdan istikrarlı bir sistem değildir. Genellikle bu sistemde birbirini takip eden dalgalar şeklinde siyasal kapanma ve açılma dönemleri yaşanmaktadır. Siyasal açılma dönemlerinde, devlet başkanı istedikleri takdirde demokratikleşmeye dönük bir süreci de başlatabilmektedir. Kazakistan'daki başkanlık sisteminde yargısal, idari ve ekonomik alandaki resmi olmayan enformel ilişkiler ile kontrol edilen bir seçkinler sınıfı bulunmaktadır. Bu seçkinlerin hareket alanı yürütme, yasama ve yargı gücünü denetimi altında tutan cumhurbaşkanının kararlarına sıkı sıkıya bağlıdır.

Kazakistan'daki başkanlık sisteminde devlet başkanı tarafından seçkinler için sağlanan ekonomik veya iktidar olanakları ve rant paylaşımı 2001 siyasal krizinde olduğu gibi tekrar devletin bürokratik aygıtlarıyla geri alınabilir. Bu sistemde bütün seçimler devlet başkanlarına doğrudan bağlı bulunan idari ve yargı organları veya mekanizmalarıyla sıkı bir biçimde kontrol edilmektedir. Devlet yönetiminde ve siyasal değişim açısından en önemli politik güç devlet başkanı etrafında toplanan rantçı seçkinler olmasından dolayı oligarşik seçkinler grupları devletin güvenlik birimlerini, çeşitli bürokratik aygıtları kendi kontrolünde tutmak veya kendi adamlarını kadrolaştırmak için bir biriyle içten içe mücadele etmektedir. Devlet başkanı seçkinler arasındaki böyle bir rekabeti kontrolünde tutuyor, onların arasında belli bir denge kuruyor ve aralarında hakem fonksiyonu icra ediyor. Bununla birlikte, devlet başkanı seçkinleri sürekli denetim altında bulundurmakta ve bu grupların herhangi birinden sisteme tehdit veya tehdit algısı oluştuğunda onlar tasfiye ediyor. Burada özellikle üzerinde durulması gereken bir husus, bu seçkinler kendi aralarında şiddetli bir rant kavgasına tutulmaktadır ve kendi aralarında da ittifaklar veya bloklar oluşturabilmektedir. Seçkinler arasındaki rant kavgası, gruplaşmalar bazen sistemin bizzat kendisini tehdit edebilecek boyuta uzanmakta, hatta bazıları sistem tarafından dışa atıldığında muhalefete dönüşerek liderin otoritesini tehdit edebilecek kadar ileriye gidebilmektedir. Kazakistan'daki 2001 ve 2006 hükümet ve siyasal kriz bunun açık göstergesidir. Sistem tarafından cezalandırılan bu tür seçkinler veya oligarşik gruplar bazı muhalif örgüt ve basını da finansal olarak destekleyerek, bütün imkanlarını lidere karşı kullanabilmektedir. Bundan dolayı devlet başkanı kendi kontrolündeki devletin bütün formel ve enformel olanaklarını, basını, ekonomik ve finansal gücünü ve nüfuzunu kullanarak bu tür grupları derhal tasfiye etmezse bunun sonu iktidar değişimine götüren darbe veya "renkli devrimlerle" sonuçlanma ihtimali bulunmaktadır.

Kazakistan'daki başkanlık sisteminin temel sorunu kuvvetler ayrılığı ilkesinin anayasal düzende işlevsiz olmasıyla birlikte esas olarak siyasal kararların kurumlar temelinde değil, kişisel ilişkiler, aile bağlılıkları ve devlet başkanının seçkinlere olan yakınlıkları temelinde alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum genelde aile-akrabalık ve bölgesel ilişkiler temelinde oluşmuş bulunan klanlar tarafından şekillenir. Kariyerler ve yönetsel pozisyonlar, lider tarafından aile üyeleri, aile dostları, işadamları ve iktidarın korunmasına yardımcı olan baskı araçlarını kullanabilen

Khairmukhanmedov, N. (2017). Structural characteristics and problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1432-1451.

kişiler arasında paylaştırılmaktadır. Sonuç olarak bu durum ülkenin demokratikleşmesi ve devlet yöne-timinin kurumsallaşması açısından temel sorun olarak devam etmektedir.

Kaynakça

- Abdildin, S.A. (1993, November 1). Stanovleniye parlamentarizma v Kazakhstane. *SPB*, 11, 24-26.
- Abdildin, S.A. (1993, October 2). Parlament Kazakhstana: Ot Soyuzu k gosudarstvennosti. *SPB*, 10, 11-15.
- Akhmetova, N.S. (1995). *Problema voploshcheniya printsipov pravovogo gosudarstva v Konstitutsii Respubliki Kazakhstan*. Karaganda, Karaganda Press.
- Amrekulov N. (2000). *Pravyashchaya elita Kazakhstana: Anomaliya ili norma? (k diskussionnoy postanovke problemy)*. Retrived from materialy kruglogo stola "Politicheskaya elita Kazakhstana website: <http://www.novsu.ru/npe/files/um/1412/bg/shell/arh/stat/staty/>
- Baymakhanov, M.T. (1992). Problemy voploshcheniya printsipov pravovogo gosudarstva v Konstitutsii Kazakhstana. *Gosudarstvo i pravo*, №8, 3-10.
- Bowyer, A. Clive. (2008, April). *Parliament and Political Parties in Kazakhstan*. Retrived from Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies website: <http://www.silkroadstudies.org/>
- Chebotaev, A. (2009, 31 July). *Sobytiya 2001 goda v Kazakhstane: moment istiny*. Retrived from Contur website: <http://www.contur.kz/node/536>
- Chernykh, İ.A. (2015). Prezidentskiye vybory v Respublike Kazakhstan: retrospektiva 1991-2015 gg. *Spektr: nauchnyy zhurnal*, № 1 (71), 24-25.
- Chikhladze, T. (2017, 20 February). Post-Soviet Authoritarian Regimes in Times of Political Crises. Retrived from Caspianet website: <http://caspianet.eu/wp-content/uploads/2017/02/Tatia-Chikhladze-Post-Soviet-2.pdf>
- Constitution of the Republic of Kazakhstan*. (1995). Retrived from Constitutional Council's website: <http://ksrk.gov.kz/eng/norpb/constrk/>
- Cummings, S.N. (1995). *Politics in Kazakhstan: the constitutional crisis of March 1995*. Retrived from University of St Andrews website: [https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/researchoutput/politics-in-kazakhstan-the-constitutional-crisis-of-march-1995\(a076a197-7935-4ea8-817f-4da11acbf19e\).html](https://risweb.st-andrews.ac.uk/portal/en/researchoutput/politics-in-kazakhstan-the-constitutional-crisis-of-march-1995(a076a197-7935-4ea8-817f-4da11acbf19e).html)
- Cutler, Robert M. (2001, 5 December). *Government Crisis in Kazakhstan: Warm-Up For the Succession to Nazarbaev?* Retrived from Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies website: <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/7079-analytical-articles-caci-analyst-2001-12-5-art-7079.html>
- Diamond, L. (2002). Elections Without Democracy Thinking about Hybrid Regimes. *Journal of Democracy*, 13(2), 21-35.
- Dubnov, A. (2006, 16 February). Mogil'nyy treugol'nik kazakhstanskoy oppozitsii, Mezhdunarodnyy yevraziyskiy institut. *Vremya novostey*, № 027, 18-19.
- Dzhaparkulov, N.B., (2003). Konstitutsionnyy printsip organizatsii vlasti v Respublike Kazakhstan. *ID KazGYUU*, 11, 132-133.
- Hale, Henry E. (2006). Democracy or Autocracy on the March? The Colored Revolutions as Normal Dynamics of Patronal Presidentialism". *Communist and Post-Communist Studies*, 39(3), 305-329.
- Konstitutsionnyy Zakon Respubliki Kazakhstan "O gosudarstvennoy nezavisimosti Respubliki Kazakhstan"*. (1991, 16 December). *Vedomosti*, № 51, 622.
- Konstitutsionnyy zakon Respubliki Kazakhstan O Pervom Prezidente Respubliki Kazakhstan - Lidere Natsii*. (2000, 20 July), N83-II, Retrived from http://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitutional_laws/o-pervom-prezidente-respubliki-kazahstan-lidere-nacii
- Konstitutsiya Respubliki Kazakhstan prinyata na respublikanskom referendume 30 avgusta 1995 g. (1996). *Vedomosti*, №4, 217.

Khairmukhanmedov, N. (2017). Kazakhstan Cumhuriyeti'ndeki Başkanlık Sisteminin yapısal özelliği ve sorunları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1-20.

- Kotov, A.K. (1996). *Suverenny Kazakhstan: grazhdanin, natsiya, narod. Voprosy konstitutsionnogo prava*. Almaty, Uchebnoe posobyе.
- Kozlov, G.Y. (1994). *Demokratiya v Kazakhstane: nekotoryye problemy stanovleniya*. Almaty, Daur.
- Kubicek, Paul. (1998). Authoritarianism in Central Asia: Curse or Cure?. *Third World Quarterly*, 19(1), 29-44.
- Kurtov, A. (2000). Demokratiya vyborov v Kazakhstane: Avtoritarnaya evolyutsiya. Konstitutsionnoye pravo. *Vostochnoyevropeyskoye obozreniye*, № 2, 2-10.
- Lillis, Joanna. (2007, 20 August). Kazakhstan Set to Have One-Party Parliament Following Disputed Election. *Eurasia Insight*.
- Malinovskiy, V.A. (2012). *Lider: prezidentskaya vlast' v Kazakhstane na rubezhe epokh*. Monografiya. Astana, TOO «Izdatel'stvo Norma -K».
- Markelov, S.O. (2011). *Kazakhstan 2001-2002: politicheskij krizis: fakty i dokumenty*. Medison, İzdatelstva Viskonsinskiy universitet.
- Nazarbayev, N.A. (1995). *Osmysleniye proydennoy i dal'neysheye demokrati-cheskoye reformirovaniye obshchestva*. Almaty, Daur Press.
- Nurpeisov, Y.K. Kotov, A.K. (1995). *Gosudarstvo Kazakhstana: ot khanskoy vlasti k prezidentskoy respublike*. Almaty, Daur.
- Obdikerimova, R. (2017, 27 January). *Kak menyalas' Konstitutsiya Kazakhstana? Ot parlamentskoy do prezidentskoy*. Retrived from website: <https://the-steppe.com/news/gorod/2017-01-27/kak-menyalas-konstituciya-kazahstana-hronologiya>
- Politicheskij krizis noyabrya 2001 goda i yego posledstviya*. (2001). Retrived from Elimai website: <http://www.elimai.kz/politicheskij-krizis-noyabrya-2001-goda.html>.
- Qazaqstan Respublikasynyń Memlekettik yegemendigi turaly deklaratsiya zhoninde Qazaq SSR Zhogargy Sovetiniń Qaulysy*. (1990, 25 October). Retrived from Adilet website: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/B900001700>
- Roberts S. (2012). Doing the Democracy Dance in Kazakhstan: Democracy Development as Cultural Encounter. *Slavic Review*, 71(2), 308-330.
- Saidazimova, G. (2006, 14 February). Kazakhstan: Opposition Figure Found Shot Dead Near Almaty. *RFE/RL*. pp. E7.
- Sapargaliyev, G.S. (2006). *Problemy soglasovannogo funktsionirovaniya organov gosudarstvennoy vlasti Respubliki Kazakhstan i sistemy sderzhek i protivovesov*. Almaty, NAN RK Press.
- Sheretov, S.G. (2003). *Noveyshaya istoriya Kazakhstana*. Almaty, Yurist Press.
- Soedinenniye Shtatyi raz'yasnyayut svoyu pozitsiyu po voprosu soblyudeniya prav cheloveka v regione TSA*. (2003, 21 January). Retrived from website: <http://www.fergananews.com/article.php?id=1319&print=1>.
- Sultan-Khan, A. (2011, 5 April). *Kak prezident Kazakhskoy SSR nezametno stal prezidentom Respubliki Kazakhstan*. Retrived from Azattyq website: http://rus.azattyq.org/a/kazakhstan_election_nazarbayev_/3546446.html
- Sultanov, B.K. (2011). Istoriya konstitutsionalizma v Kazakhstane. Kazakhstan: 20 let nezavisimosti. Pod obshch. red. *KISI pri Prezidente RK*, 10(16), 408.
- Taranov, A.A. (1995). *Parlament i zakonodatel'naya vlast' Kazakhstana*. Almaty, Daur Press.
- Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan «O respublikanskom referendume»*. (1995, 25 March). № 215. Retrived from Adilet website: <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/B900001700>
- Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan, imeyushchiy silu konstitutsionnogo zakona "O Prezidente Respubliki Kazakhstan"*. (1995, 26 December). Vedomosti, № 24. 172-179.

Khairmukhanmedov, N. (2017). Structural characteristics and problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1432-1451.

Ukaz Prezidenta Respubliki Kazakhstan, imeyushchiy silu zakona "O privatizatsii". (1995, 23 December). Vedomosti, № 24, 163-171.

Voloshina, I. (2011, 23 December). Tochka nevozvrata. Golos Respubliki, № 46(222), 36-39.

Zakon Respubliki Kazakhstan "O vremennom delegirovanii Prezidentu Respubliki Kazakhstan i glavam mestnykh administratsiy dopolnitel'nykh polnomochiy". (1993, 10 December). Vedomosti, № 23-24, 513-519.

Zimanov, S.Z. (1991, 23 November). Prezidentskaya vlast': Nadezhdy i problemy. *Sovety Kazakhstana*, pp. E3,E4.

Extended abstract in English

After the collapse of Soviet Union and till to the present days the Republic of Kazakhstan has been ruled by the presidential system. The most important factor that distinguishes the presidential system from the authoritarian regimes is that the principle of separation of powers, and the possibility of this principle to implement politically and legally. In Kazakhstan, the president has a power and status as an arbitrator among the all branches of power. Due to the strong veto and appointment competence the Constitution of Kazakhstan gives constitutional authority to the President to control all branches of power in spite of the fact that the principle separation of powers is constitutionally approved. Nonfunctional mechanism of check and balance system among the power branches, legislative function of the President are part of the structural problems of the presidential system in Kazakhstan. To illustrate the importance of each of these issues we analyzed the historical development periods and structural challenges of presidential system of Kazakhstan. We made a comparative analyze between the 1993 and 1995 constitutions in terms of the challenges of presidential system as well. All changes and amendments to the constitution which were realized 1998, 2007, 2011 and 2017 followed appropriate constitutional reforms that make political system much more authoritarian. On the one hand, the presidential system of Kazakhstan have been taking a positive role in the period of nation-state building process, strengthen the independence, maintain the unitary structure of state. On the other hand, the structural problems of the presidential system in Kazakhstan are evaluated in terms of the principle of separation of powers, and have given a conclusion regarding to the constitutional system and the political regime.

This article presents an analysis of the formation and institutionalization of presidential power in post-Soviet Kazakhstan. At the present stage, the post of the President of the Republic of Kazakhstan is playing central role to the political system of the country. The range of its constitutional powers and power prerogatives is so broad that the main political transformations are possible only in connection with initiatives on the part of the President and his administration. In this regard, a fruitful study of Kazakhstan's political system, analysis of its formation and development is impossible without studying the specifics of the institution of presidency in Kazakhstan, attempts to understand and explain the reasons for the formation of a presidential form of government in modern Kazakhstan.

Analysis of the above empirical material allows us to make a number of generalizing conclusions. The key factor in the transformation of the political system and regime of modern Kazakhstan was the institutional factor, that is, the creation of Soviet quasi-state institutions that laid the foundation for the primary institutional design of independent Kazakhstan and created the starting conditions for sovereign state construction. This factor set a certain range of opportunities in the formation of new political institutions and predetermined their conflicting distribution of power between the legislative and executive authorities of their conflict, which became the main leitmotif of the transformation of the political regime and the rise of the institution of presidential power.

A peculiarity of the transformation of the political system of Kazakhstan was a relatively long-term conflict between political elites, divided by the institutional boundaries of the executive and legislative branches. If in Russia such a conflict was resolved already in 1993, then in Kazakhstan it lasted until 1995 and was twice accompanied by the dissolution of the Parliament. At the same time in Kazakhstan, the conflict between the branches of power was resolved without bloodshed and the use of force.

Khairmukhanmedov, N. (2017). Structural characteristics and problems of the Presidential System in the Republic of Kazakhstan. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(5), 1432-1451.

Nevertheless, the outcome of the "uncertainty" was the adoption of the 1995 Constitution, which established an authoritarian republic in Kazakhstan. Thus, the transition model and the general transformation phases in Kazakhstan differed significantly from the classical scheme developed in the framework of transitional theories. In a situation of conflict, not between the elite and the counter-elite, as it was in the countries of Eastern Europe, but between the bureaucratic groupings, divided by the institutional boundaries of the branches of power, the decisive role was played by procedural factors that generally contributed to the victory of the executive branch in the person of President N. Nazarbayev. His personal popularity and reliance on electoral support allowed him to maximize both formal and informal resources of power.

As a result, in Kazakhstan today there is a confrontation between two types of policies: public, electoral - on the one hand, and closed, hardware-clan - on the other. The political elite are fragmented, but the political struggle occurs in latent forms and is constrained by the political figure of the President, who, with broad powers, maintains the intra-elite balance of power through personnel policy. In this regard, the problem of continuity of power for modern Kazakhstan is one of the most urgent in the light of further prospects for transformation and trajectories of the development of the political system.